

УДК 339.9:339.7

Токменко В.В.*аспірант кафедри міжнародного бізнесу
Інституту міжнародних відносин**Київського національного університету імені Тараса Шевченка***СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ ГЛОБАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОФШОРНОГО БІЗНЕСУ**

У статті розглядаються сучасні тенденції глобального регулювання офшорного бізнесу. Проаналізовано діяльність міжнародних інституцій, які здійснюють це регулювання: Організація економічного співробітництва та розвитку, Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей, Рада з фінансової стабільності, Міжнародний валютний фонд, Tax Justice Network та ін. Запропоновано класифікацію та рівні глобального регулювання офшорного бізнесу.

Ключові слова: офшорний фінансовий центр, офшорний бізнес, обмін фінансовою інформацією, угоди про уникнення подвійного оподаткування, FATCA.

Токменко В.В. СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ ГЛОБАЛЬНОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ОФШОРНОГО БИЗНЕСА

В статье рассматриваются современные тенденции глобального регулирования офшорного бизнеса. Проанализирована деятельность международных институций, которые проводят данное регулирование: Организация экономического сотрудничества и развития, Группа разработки финансовых мер по борьбе с отмыванием денег, Совет финансовой стабильности, Международный валютный фонд, Tax Justice Network и др. Предложена классификация и уровни глобального регулирования офшорного бизнеса.

Ключевые слова: офшорный финансовый центр, офшорный бизнес, обмен финансовой информацией, соглашения об избежании двойного налогообложения, FATCA.

Tokmenko V.V. CURRENT STATE AND TRENDS OF GLOBAL REGULATION OF OFFSHORE BUSINESS

The article highlights present-day global trends in offshore business regulation. The activities of international institutions that have such regulatory functions are analyzed, particularly Organization for Economic Cooperation and Development, Financial Action Task Force on Money Laundering, Financial Stability Board, International Monetary Fund, Tax Justice Network and others. Classification and levels of global offshore business regulation were proposed.

Keywords: offshore financial center, offshore business, financial information exchange, double taxation treaties, FATCA.

Постановка проблеми. Офшорний бізнес сприяє експорту та імпорту капіталу, суттєвому зростанню офшорних операцій та зростанню кількості офшорних фінансових інституцій. Протиріччя між національними урядами, які стверджують, що офшорні фінансові операції є засобом ухилення від оподаткування та відмивання грошей, та їхніми опонентами, які наполягають, що це є лише одним із способів ведення бізнесу, призводять до необхідності глобального регулювання офшорного бізнесу. Як відомо, європейська інтеграція спочатку сприяла розвитку офшорних зон в Європі, але сьогодні загрожує їхнім знищенням. Подальший розвиток офшорних зон в Європі залежить від політики ЄС, яка спрямована на податкову гармонізацію законодавств усіх держав-членів ЄС. Оптимізація податкових витрат та глобальне регулювання офшорних фінансових операцій мають сприяти податковому плануванню.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам регулювання, становлення та функціонування офшорних фінансових центрів присвячено дослідження А. М. Венардоса, В. А. Вергуна, Дж. Е. Віннема, Ю. О. Волкова, А. Ф. Волобуєва, М. П. Гемптона, О. М. Дюгованець, І. І. Д'яконової, Дж. П. Еббота, О. В. Іванова, С. А. Квасова, О. Є. Користіна, Н. П. Кучерявенка, В. В. Лисенко, Г. А. Матусовського, В. А. Предбовського, Ю. В. Сорокіна, О. І. Стуницького, Т. А. Тищук, С. А. Худоля, І. І. Черленяка, М. А. Янг.

Постановка завдання. Метою статті є систематизація тенденцій глобального регулювання офшорного бізнесу, а також аналіз міжнародних інституцій, які здійснюють це регулювання.

Виклад основного матеріалу. Офшорні фінансові центри (ОФЦ) або «податкові гавані» є складовою

частиною глобальної економіки. У світі існує близько 70 ОФЦ. Згідно з визначенням Міжнародного валютного фонду (МВФ), ОФЦ є центром, де частка фінансового сектору є офшорною на обох частинах балансу, де операції ініціюються не в даній державі та де більшість пов'язаних інституцій контролюються нерезидентами [9]. Міжнародний офшорний бізнес заснований на мистецтві «приховувати джерела» фінансів, які перетинають кордони. Внаслідок цього фірми, компанії і капітали мігрують не туди, де вони будуть максимально продуктивними для економік, а туди, де можна отримати максимальні податкові пільги, що зрештою шкодить перспективам розвитку [6, с. 28].

МВФ запровадив класифікацію офшорних центрів: міжнародні фінансові центри, регіональні фінансові центри та власне ОФЦ. Згідно з цією класифікацією, міжнародні фінансові центри надають повний спектр фінансових послуг, мають досконалі розрахункові системи, підтримують великі внутрішні економіки з глибокими та ліквідними ринками капіталу, а також мають регуляторну базу, яка є адекватною для гарантування цілісності їхньої фінансової системи. До них входять Лондон, Нью-Йорк та Токіо. Регіональні фінансові центри мають розвинені фінансові ринки та надають широкий спектр фінансових послуг, мають досконалі розрахункові системи, а також регуляторну базу, яка є відповідною для структури та природи їхньої фінансової системи. Проте, регіональні фінансові центри, на відміну від міжнародних, підтримують менші внутрішні економіки та перш за все їх функцією є посередництво за потоками капіталу в регіон, в якому вони розташовані, та з нього. До них належать Бахрейн, Гонконг та Сінгапур. Власне ОФЦ

надають спеціалізовані фінансові послуги головним фінансовим інституціям, мають адекватну інфраструктуру, але обмежені ресурси для посередництва потоків капіталу. Такі центри майже не регулюються, мають низькі податки або взагалі є зонами без податків, а також у них діють закони про банківську таємницю. ОФЦ є малими економіками і хоча багато фінансових інституцій реєструються резидентами під цими юрисдикціями, вони часто мають невелику фізичну присутність або взагалі її не мають. До них належать Бермудські острови, Кайманові острови та Британські Віргінські острови [8].

Таким чином, такі ОФЦ стали міжнародним ресурсом спільної власності для транснаціональних корпорацій (ТНК) у таких аспектах:

- як центри доміцільно, через які міжнародні компанії можуть включати та управляти комерційними холдинговими компаніями та закордонними дочірніми підприємствами в найвигіднішому фіскальному кліматі та при мінімальному валютному контролю;
- як холдингові компанії, які переважно використовуються для контролю промислових та інвестиційних компаній, володіючи більшістю акцій, фінансування компаній у групі, створюючи фонди, а також отримання дивідендів, процентів, роялті;
- як місця, де використовується міжнародний капітал та грошові ринки з більшою свободою дій, ніж у країнах їхнього походження. Євробонди створюють нагальну потребу в послугах країн зі сприятливим податковим законодавством, наприклад, відсутністю прибуткового податку з процентів та дивідендів;
- як «безпечні гавані» для міжнародних прибутків, заощаджень та пулів міжнародних ліквідних засобів для інвестицій у нейтральне до оподаткування середовище;
- як центри збору компонентів, які вироблені в оншорних центрах та реекспортовані в оншор через вільні торговельні зони [10, с. 18-19].

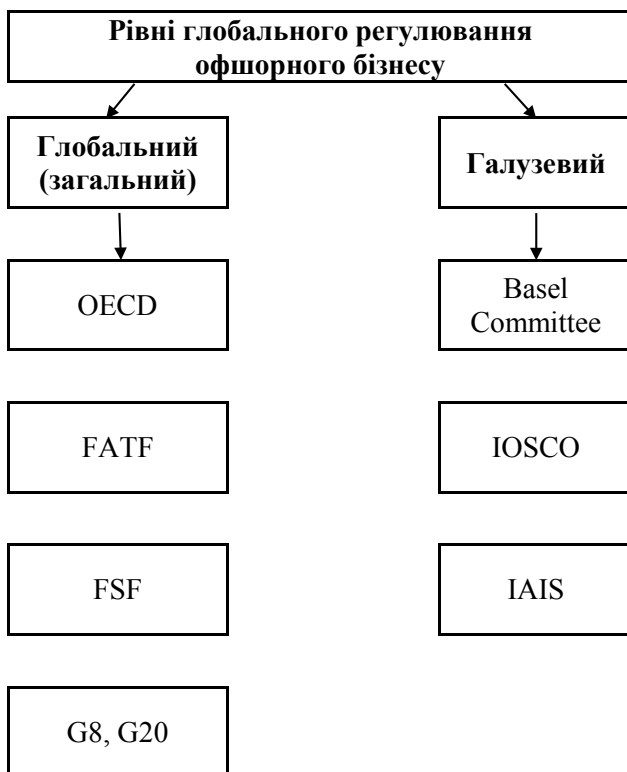

Рис. 1. Рівні глобального регулювання офшорного бізнесу

Ознаками ОФЦ є: велика кількість у юрисдикції фінансових інститутів, які переважно задіяні в бізнесі нерезидентів країни; великі обсяги зовнішніх вимог та зобов'язань порівняно з обсягами фінансових операцій на внутрішньому ринку; надання хоча б однієї з таких переваг для ведення бізнесу (низький або нульовий рівень оподаткування, прості та лояльні регуляторні процедури у фінансовій діяльності, забезпечення банківськими установами секретності та анонімності) [5, с. 25].

На рисунку 1 представлено авторське визначення рівнів та класифікації глобального регулювання офшорного бізнесу.

Глобальне регулювання офшорного бізнесу здійснюється Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ), Радою з фінансової стабільності, МВФ, міжнародною неурядовою організацією Tax Justice Network. Діяльність міжнародних організацій, які координують діяльність ОФЦ та виконують регуляторну функцію міжнародних фінансів, сьогодні спрямована на обмеження операцій, які фінансуються за рахунок капіталу кримінального походження та запобігання транснаціональному руху капіталу незаконним шляхом [2, с. 19]. Одними із основних міжнародних угод у сфері функціонування офшорного бізнесу є Угоди щодо уникнення подвійного оподаткування та Угоди щодо обміну податковою інформацією (ТІЕА), які були запропоновані ОЕСР.

ОЕСР об'єднує сьогодні 34 країни, включаючи країн-членів «великої сімки» та Європейського Союзу. Ця організація допомагає урядам країн-учасниць протистояти економічним, соціальним та управлінським викликам глобальної економіки. Організація започаткувала Глобальний форум з прозорості, який при колегіальному огляді фінансової системи країни щодо її прозорості формує рекомендації щодо внесення змін до законодавства країни. Питання, які сьогодні ставить перед собою ОЕСР щодо діяльності «податкових гаваней» полягають в ефективному обміні релевантною інформацією з урядами країн з низьким або нульовим рівнем оподаткування про платників податків, прозорості, а також вимозі, що така діяльність повинна бути істотною. Було зроблено 19 рекомендацій, які поділяють на три категорії [10, с. 40-41]:

- 1) рекомендації щодо внутрішнього законодавства – різні заходи протидії у внутрішньому законодавстві;
- 2) рекомендації щодо податкових договорів – переваги податкових конвенцій, податкова конкуренція, застосування внутрішніх заходів протидії, обмін інформацією;

3) рекомендації щодо інтенсифікації міжнародного співробітництва – нові шляхи колективної діяльності країн проти небезпечної податкової конкуренції.

ФАТФ створена в 1989 році і до неї входять 36 країн-учасниць, переважно країн-учасниць ОЕСР. Основним завданням організації є створення стандартів, пов'язаних з законодавством у сфері боротьби з відмиванням грошей, а також впровадження цих стандартів у всьому світі. ФАТФ було надано мандат боротьби з тероризмом після атак у США. Щодо регулювання ОФЦ ФАТФ видала 40 рекомендацій, які пов'язані з боротьбою з відмиванням грошей. Спираючись на ці рекомендації, країни-учасниці організації пройшли процес внутрішнього моніторингу з метою приведення їхнього внутрішнього законодавства у відповідність до них. Пагубні правила та практики, які дозволяють злочинцям уникати відповідальності

за відмивання грошей було проаналізовано в чотирьох категоріях: лазівки у фінансовому регулюванні; перешкоди, спричинені регуляторними вимогами; перешкоди міжнародному співробітництву; неадекватні ресурси для запобігання та розслідування діяльності з відмивання грошей.

Робота Ради з фінансової стабільності пов'язана зі стабільністю глобальної фінансової системи. Ця організація забезпечує міждисциплінарний форум для зацікавлених у регуляторних питаннях щодо міжнародної фінансової системи. Раду було створено в 1999 році з метою координації на міжнародному рівні роботу національних фінансових установ та міжнародних органів, які встановлюють стандарти, а також розвитку та сприяння імплементації регуляторних, наглядових та інших стандартів фінансового сектору. Ця організація об'єднує національні установи, які відповідають за фінансову стабільність у важливих міжнародних фінансових центрах, міжнародні фінансові інституції, міжнародні групи з регулювання та нагляду, а також комісії експертів центральних банків. Рада з фінансової стабільності підготувала 7 критеріїв, пов'язаних діяльністю ОФЦ [10, с. 80]: відсутність чітких вимог щодо фінансових інституцій з метою перевірки власників та вигодонабувачів таких компаній; неадекватні правила щодо фінансових інституцій про відкриття матеріальної інформації регуляторам та фінансовим ринкам; обмеження, покладені на регулятори, щодо діяльності, яку вони проводять у межах своєї юрисдикції; недостатній моніторинг розподілених ресурсів; обмеження щодо співробітництва з регуляторами в інших юрисдикціях; наявність секретних законів, які забороняють обмін інформацією з іноземними інституціями; відсутність політичної волі удосконалити якість регулятивного нагляду.

МВФ, який сьогодні налічує 188 країн-учасниць, було створено з метою сприяння міжнародному монетарному співробітництву, валютній стабільності, пришвидшення економічного зростання та високого рівня зайнятості, а також надання тимчасової фінансової допомоги країнам при дефіциті платіжного балансу. МВФ регулює діяльність ОФЦ у таких сферах: постійний моніторинг активності ОФЦ та узгодження з стандартами нагляду; прозорість систем нагляду та діяльності ОФЦ; технічна допомога, пов'язана з країнами-донорами на двосторонній та багатосторонній основі; співробітництво з регуляторами стандартів та оншорним й офшорним наглядом з метою зміцнення стандартів та обміну інформацією.

Група Tax Justice Network створена з метою сприяння прозорості в сфері міжнародних фінансів та відмови від таємниці фінансових операцій. Ця група виступає проти ухилення від сплати податків та всіх механізмів, які дозволяють власникам і розпорядникам капіталів уникнути їх обов'язку щодо компаній, діяльність яких створює додану вартість. Ця організація запровадила Індекс фінансової секретності, який дозволяє виявляти країни, уряди яких створюють умови для таємниці фінансових потоків, виявити поточні тенденції збільшення чи зменшення рівня таємності серед країн, виявити нових гравців у цій сфері. Показник таємності складається з таких складових: банківська таємниця; реєстрація трастів та фінансових утворень; можливість визначення кінцевого власника компанії; можливість визначення вигодонабувачів громадських об'єднань; здійснення обліку громадських об'єднань; обмін інформацією між країнами; ступінь співставності інформації для обміну; ефективність роботи податкової адміністрації;

наявність лазівок для податкового ухилення; ступінь складності державного механізму регулювання; заходи боротьби з відмиванням коштів; автоматичний обмін інформацією; наявність двосторонніх договорів щодо обміну інформацією; наявність міжнародних зобов'язань із прозорості міжнародних операцій; співпраця в міжнародних судових провадженнях [5, с. 24-25].

Закон про оподаткування зарубіжних рахунків США (FATCA – Foreign Account Tax Compliance Act) вступив у силу в липні 2014 року. Закон зобов'язує банки та інші фінансові інститути надавати інформацію про своїх клієнтів – фізичних та юридичних осіб (дані про номери рахунків та залишки на них, а також обороти по рахунках) податкову службу США (IRS). Закон FATCA спрямований на протидію ухиленню від сплати податків американськими платниками податків, які володіють іноземними фінансовими рахунками. Закон вимагає від компаній-нерезидентів США ідентифікувати американських платників податків, які володіють безпосередньо або опосередковано певними фінансовими рахунками і передавати відповідну інформацію в податкові органи. Цей закон потенційно має наслідки для всіх фізичних та юридичних осіб, що працюють з ОФЦ та мають відношення до США [13].

Європейська комісія затвердила Директиву ЄС щодо менеджерів альтернативних інвестиційних фондів (AIFMD). Вона стосується, перш за все, менеджерів фондів-нерезидентів ЄС, що займаються Private equity, нерухомістю, інфраструктурою, хедж-фонди.

«Велика двадцятка» за результатами щорічних самітів презентує власні рекомендації щодо змін у законодавстві про функціонування ОФЦ. Базельським комітетом з банківського нагляду також створено Офшорну групу банківського нагляду, яка тісно співпрацює з «великою двадцяткою». Деякі науковці стверджують, що політика «великої двадцятки» в жодному разі серйозно не вплине на рентабельність офшорного бізнесу, оскільки усуне лише одну з багатьох переваг офшорних юрисдикцій – конфіденційність фінансової інформації, а безперешкодний доступ до інформації надаватимуть винятково компетентним державним органам на вимогу [1, с. 64].

Сьогодні перед сучасним глобальним регулюванням офшорного бізнесу постає багато питань. Глобальне регулювання офшорного бізнесу здійснюється за двома напрямками: боротьба з несумлінною податковою конкуренцією та протидія фінансуванню кримінальної діяльності. На міжнародному рівні це є сферою діяльності ОЕСР. На національному рівні офшорне регулювання полягає у створенні законодавства з метою істотно знизити втрати від діяльності офшорних компаній. З метою контролю глобальних фінансових операцій, а також запобігання можливості використання офшорних зон нерезидентами для ухилення від виконання законів своєї країни необхідно створити законодавчу базу, узгоджену з усіма державами світу. Необхідно узгодити застосування жорстких заходів з моніторингу та контролю офшорного бізнесу, боротьбою з незаконними фінансовими операціями з відмиванням грошей і кримінальних прибутків. Держави, які занесені до «чорного списку» повинні провести масштабні реформи правової та контролюючої систем регулювання фінансового сектору. У країнах з розвинутою економікою серйозні компанії намагаються все частіше не підписувати контракти з офшорними компаніями.

Питання щодо розкриття кінцевих бенефіціаріїв офшорних рахунків було розглянуто на саміті G8 у 2013 році. Більшість урядовців висловились за розкриття такої інформації для того щоб допомогти банкам проводити боротьбу з відмиванням брудних коштів та інші дії, спрямовані на прозорість бізнесу та співробітництво з урядовими установами в сфері несплати податків [14].

Наразі негативними аспектами функціонування ОФЦ виступають: недобросовісна податкова конкуренція та ухилення від податків; створення умов для відтоку капіталу; створення елементів нестабільності у світовій економіці та фінансах; підтримка тіньової економіки; збільшення безробіття в країнах-донорах; отримання неконкурентних переваг тими офшорними компаніями [3, с. 120-121].

Висновки з проведеного дослідження. Основними наслідками жорсткого державного та міждержавного регулювання офшорного бізнесу стали зменшення рівня банківської таємниці; розширення можливості доступу органів влади до інформації про реальних власників офшорних інструментів; розширення міжнародного обміну інформацією; істотне обмеження офшорного банківського бізнесу та зміни у структурі офшорного бізнесу.

Таким чином, ОФЦ є малими економіками, які майже не регулюються, мають низьке або нульове оподаткування і там діють закони про банківську таємницю. Основними типами ОФЦ є: країни, які не мають податку на прибуток або в яких є розширений перелік податкових винятків; країни, в яких діє територіальний принцип оподаткування, який виключає іноземний прибуток; країни, які поєднують попередні типи на договірній основі; країни з низьким рівнем оподаткування; країни з високим рівнем оподаткування, які надають спеціальні стимули офшорним компаніям.

Глобальне регулювання офшорного бізнесу здійснюється Організацією економічного співробітництва та розвитку, Групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей, Радою з фінансової стабільності, МВФ, Tax Justice Network. Ці міжнародні інституції пропонують рекомендації щодо змін внутрішнього законодавства, ухвалення податкових конвенцій, обміну фінансовою інформацією між країнами, інтенсифікації міжнародного співробітництва та боротьби з незаконним відмиванням грошей.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вергун В. А. Глобальний рівень регулювання практики створення і діяльності офшорних зон і територій / Вергун В. А., Ступницький О. І. // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций : региональный аспект : сб. науч. тр. / ред. Ю. В. Макогон [и др.]. – Донецк : ДНУ, 2012. – С. 60-65.
2. Д'яконова І. І. Діяльність офшорних зон у міжнародних фінансових відносинах : значення та регулювання / І. І. Д'яконова // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник наукових праць. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2014 – Вип. 38. – С. 15-20.
3. Москаленко Н. В. Проблеми, зумовлені функціонуванням офшорних юрисдикцій, та шляхи їх розв'язання / Н. В. Москаленко // Актуальні проблеми економіки. – К. : ВНЗ «НАУ», 2009ю – № 10. – С. 117-121.
4. Тищук Т. А. Виведення капіталів з України : масштаби та напрямки запобігання : аналітична доповідь / Тищук Т. А., Павлова А. М., Махортих Д. О., Іванов О. В. – К. : НІСД, 2013. – 39 с.
5. Тищук Т. А. Шляхи протидії прихованому впливу капіталу з України : аналітична доповідь / Тищук Т. А., Іванов О. В. – К. : НІСД, 2012. – 31 с.
6. Черленяк І. І. Міжнародний офшорний бізнес та глобальна фінансова система / Черленяк І. І., Дюгованець О. М. // Проблеми економіки. – Харків : ІНЖЕК, 2014. – № 2. – С. 24-29.
7. Offshore Finance Centers and Tax Havens : The Rise of Global Capital / ed. by Mark P. Hampton and Jason P. Abbott. – Hampshire : Macmillan Press Ltd, 1999. – 263 p.
8. Offshore Financial Centers : IMF Background Paper [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://www.imf.org/external/np/mae/oshore/2000/eng/back.htm>.
9. Offshore Financial Centers : The Role of the IMF [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.imf.org/external/np/mae/oshore/2000/eng/role.htm>.
10. Venardos A. M. The Global Regulation of Offshore Financial Centers wuth Reference to Singapore [Електронний ресурс] / Angelo M. Venardos. – Режим доступу : <http://epublications.bond.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?filename=0&article=1086&context=theses&type=additional>.
11. Vinnem J. E. Offshore Risk Assessment : Principles, Modelling and Applications of QRA Studies : 2nd Edition / Jan Erik Vinnem. – L. : Springer-Verlag London Limited, 2007. – 550 p.
12. Young M. A. Banking Secrecy and Offshore Financial Centers : Money Laundering and Offshore Banking / Mary Alice Young. – Oхon : Routledge, 2013. – 178 p.
13. Сайт Федеральної служби доходів США [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.irs.gov/Businesses/Corporations/Foreign-Account-Tax-Compliance-Act-FATCA>.
14. Offshore 2020 [Електронний ресурс] // OIL Offshore Incorporations. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.offshore-inc.com/en/insights/offshore-2020.html>.